

Projekt podstawy programowej GEOGRAFIA

Cele przedmiotu

- 1) Korzystanie z różnych źródeł informacji, w tym map, aplikacji GIS, fotografii, zwłaszcza zdjęć lotniczych/satelitarnych, rysunków, wykresów, diagramów, danych statystycznych, tekstów źródłowych, wraz z ocenianiem ich przydatności oraz stosowanie technologii informacyjno-komunikacyjnych do pozyskiwania, przetwarzania, wizualizacji i analizy danych.
- 2) Wykorzystywanie wiedzy i umiejętności geograficznych do rozwiązywania problemów z życia codziennego oraz analizy zjawisk zachodzących w otoczeniu.
- 3) Rozumienie i wyjaśnianie przyczyn przyrodniczego, społeczno-gospodarczego i kulturowego zróżnicowania Polski i świata.
- 4) Identyfikowanie relacji oraz współzależności między elementami środowiska przyrodniczego i społeczno-gospodarczego zachodzących w skalach lokalnej, regionalnej i globalnej.
- 5) Rozumienie i wyjaśnianie prawidłowości dotyczących zjawisk i procesów zachodzących w środowisku geograficznym.
- 6) Rozpoznawanie i ocenianie efektów działalności człowieka w środowisku geograficznym oraz poszukiwanie rozwiązań redukujących ich niepożądane skutki, ze szczególnym uwzględnieniem zmian klimatycznych.
- 7) Rozbudzanie ciekawości świata, wrażliwości i uważności na piękno krajobrazu oraz umiejętności subiektywnej oceny znaczenia środowiska geograficznego, skutkujących postawą odpowiedzialności za przestrzeń otaczającą ucznia.

Specyfika i struktura przedmiotu

Geografia jest przedmiotem interdyscyplinarnym, kształtującym ciekawość świata i poczucie odpowiedzialności za zmiany zachodzące w środowisku przyrodniczym i społeczno-

-gospodarczym. Prowadzi uczniów do poznania, zrozumienia i wyjaśniania złożoności środowiska geograficznego, dzięki czemu wyposaża ich w kompetencje umożliwiające racjonalne gospodarowanie zasobami środowiska. Zapewniając uczniom optymalne warunki do stawiania dociekających pytań: „dlaczego?” i „w jaki sposób”, sprzyja rozwojowi krytycznego myślenia oraz podejmowania przez nich sprawczych działań w środowisku geograficznym. Dotyczy to zwłaszcza reagowania na sytuacje kryzysowe związane ze stanem środowiska, jakością życia, sytuacją społeczno-gospodarczą i geopolityczną, poprzez działania partycypacyjne, podejmowane w imię wartości: prawdy, dobra i piękna. Geografia w szkole podstawowej buduje nie tylko wiedzę o świecie, ale także postawy obywatelskie, dzięki czemu przygotowuje uczniów do aktywnego funkcjonowania w społeczeństwie.

Geografia zapewnia uczniom głębokie zrozumienie środowiska przyrodniczego, społeczno-gospodarczego i kulturowego w ujęciu relacyjnym oraz czyni ich gotowymi do podejmowania działań wynikających z wyzwań o charakterze lokalnym, regionalnym i globalnym. Ważnym wyróżnikiem przedmiotu są zajęcia terenowe, realizowane w najbliższej okolicy, które sprzyjają kształtowaniu u uczniów uważności, wrażliwości i odpowiedzialności.

Efekty uczenia się

I. Moja mała ojczyzna – zagospodarowanie przestrzeni i działalność człowieka

Uczeń:

- 1) określa obszar utożsamiany z „małą ojczyzną” – symboliczną przestrzenią w wymiarze lokalnym – oraz podejmuje dyskusję nad stanem środowiska geograficznego w najbliższej okolicy, w której proponuje działania sprzyjające rozważnemu korzystaniu z jego zasobów, realizowane zgodnie z założeniami rozwoju zrównoważonego – moduł klimatyczny;
- 2) obserwuje w terenie cechy miejscowości zamieszkania, identyfikuje dominanty krajobrazowe w swojej okolicy i proponuje działania służące zachowaniu oraz promowaniu ich walorów;
- 3) charakteryzuje położenie swojego regionu, wskazując główne cechy jego środowiska geograficznego oraz identyfikując zależności między elementami przyrodniczymi a działalnością człowieka;

- 4) wyszukuje przykłady ładu i chaosu przestrzennego w swoim miejscu zamieszkania – wsi, mieście, dzielnicy miasta – oraz dokonuje ich krytycznej oceny;
- 5) projektuje takie zagospodarowanie fragmentu znanej mu przestrzeni, które uwzględnia zachowanie w niej ładu, harmonii i bierze pod uwagę zarówno potrzeby mieszkańców, jak i dbałość o stan środowiska.

Fakultatywne efekty uczenia się

Uczeń:

- 6) analizuje zagospodarowanie przestrzenne i kierunki rozwoju przestrzennego swojego miejsca zamieszkania – wsi, miasta, dzielnicy miasta – uwzględniając troskę o stan środowiska geograficznego, dobrostan mieszkańców i potrzebę rozwoju gospodarczego oraz formułuje propozycje działań lub rozwiązań sprzyjających zrównoważonemu rozwojowi tego obszaru – moduł klimatyczny;
- 7) podejmuje dyskusję na temat roli geografów w planowaniu i realizowaniu działań związanych z racjonalnym zagospodarowaniem przestrzennym, zapobieganiem niepożądanym zjawiskom oraz ochroną środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego, a także proponuje własne pomysły dla takich działań w odniesieniu do swojej okolicy.

II. Polska na styku różnych granic – konsekwencje położenia

Uczeń:

- 1) opisuje przebieg granic Polski, rozróżniając odcinki wykorzystujące bariery naturalne i wytyczone geometrycznie oraz ocenia konsekwencje położenia kraju w Europie Środkowo-Wschodniej;
- 2) wyjaśnia różnice między czasem słonecznym, strefowym i urzędowym oraz konsekwencje stosowania jednolitego czasu urzędowego w Polsce i innych krajach Europy – zwłaszcza dla funkcjonowania społeczeństwa i gospodarki;
- 3) dowodzi przejściowości klimatu Polski, analizując dane klimatyczne dla wybranych stacji meteorologicznych;
- 4) analizuje przyczyny zróżnicowania rzeźby terenu Polski i wyjaśnia jego wpływ na krajobraz, sieć wodną oraz osadnictwo i działalność gospodarczą.

Fakultatywne efekty uczenia się

Uczeń:

- 5) wyszukuje przykłady lokalnej współpracy transgranicznej Polski w ramach struktur Unii Europejskiej, analizując jej efekty;
- 6) formułuje argumenty w dyskusji nad wpływem przebiegu granicy zewnętrznej Unii Europejskiej i NATO na bezpieczeństwo Polski w aktualnych uwarunkowaniach geopolitycznych.

III. Przemiany gospodarcze w Polsce na tle Europy

Uczeń:

- 1) wyjaśnia znaczenie poszczególnych sektorów gospodarki w rozwoju kraju i porównuje je z innymi krajami Europy – moduł finansowy;
- 2) analizuje wpływ czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na rolnictwo w Polsce i jego przemiany w XXI w.;
- 3) analizuje, z wykorzystaniem map tematycznych, przestrzenne zróżnicowanie głównych upraw i chowu zwierząt w Polsce;
- 4) charakteryzuje zmiany w strukturze przemysłu w Polsce i podaje przykłady jego unowocześniania – moduł finansowy;
- 5) omawia znaczenie różnych źródeł energii i wyzwania związane z transformacją energetyczną, w tym szanse i wyzwania związane z rozwojem energetyki jądrowej w Polsce – moduł klimatyczny;
- 6) na wybranych przykładach wyjaśnia znaczenie poszczególnych działów usług w rozwoju społeczno-gospodarczym Polski – moduł finansowy;
- 7) charakteryzuje walory turystyczne Polski i znaczenie usług turystycznych w rozwoju społeczno-gospodarczym wybranych regionów, a także zagrożenie dla środowiska geograficznego z tym związane.

Fakultatywne efekty uczenia się

Uczeń:

- 8) na przykładach wyjaśnia wpływ integracji Polski z Unią Europejską na funkcjonowanie sektorów rolnictwa, przemysłu i usług – moduł finansowy;

- 9) wyjaśnia znaczenie przemysłu i usług zaawansowanych technologii w rozwoju gospodarczym Polski i Europy na przykładach wybranych przedsiębiorstw – moduł finansowy.

IV. Transformacje społeczne i ich oblicza

Uczeń:

- 1) analizuje dynamikę liczby ludności i przemiany struktur demograficznych Polski, formułuje hipotezy dotyczące przyczyn i czynników je kształtujących oraz dyskutuje o skutkach tych zmian;
- 2) analizując dane statystyczne, dostrzega transformacje struktury narodowościowo-etnicznej i wyznaniowej Polski, wyjaśnia ich przyczyny oraz szuka przykładów tych procesów w swoim najbliższym otoczeniu lub regionie;
- 3) charakteryzuje przestrzenne zróżnicowanie gęstości zaludnienia w Polsce, wyjaśnia jego przyczyny i skutki, zwracając szczególną uwagę na obszary wyludniające się oraz te, w których dynamicznie rośnie koncentracja ludności;
- 4) na wybranych przykładach polskich miast omawia przemiany ich funkcji oraz struktury przestrzennej, wskazując atuty i słabsze strony życia w mieście;
- 5) identyfikuje zmiany na rynku pracy, ze szczególnym uwzględnieniem struktur zatrudnienia i nowych zawodów, wynikające z uwarunkowań gospodarczych, technologicznych i demograficznych – moduł finansowy;
- 6) charakteryzuje ewolucję przyczyn, rodzajów oraz skutków migracji w Polsce, zauważa ich przykłady w swoim otoczeniu, przyjmując postawę szacunku i otwartości wobec osób odmiennych kulturowo;
- 7) na wybranych przykładach charakteryzuje przyczyny wykluczenia transportowego i cyfrowego, dostrzegając jego niepożądane skutki dla jakości życia, zwłaszcza dzieci i młodzieży, kobiet oraz osób starszych w zakresie dostępu do edukacji, pracy, służby zdrowia i uczestnictwa w życiu społeczno-kulturalnym.

Fakultatywne efekty uczenia się

Uczeń:

- 8) przewiduje konsekwencje zachodzących transformacji społecznych – w tym senioralizacji, depopulacji, zmian na rynku pracy, wykluczenia transportowego i cyfrowego dla rozwoju

gospodarczego i jakości życia – oraz proponuje działania im zapobiegające w skali lokalnej i krajowej – moduł finansowy;

- 9) wyszukuje informacje na temat skali i kierunków migracji do lub z Polski w XXI wieku i dyskutuje na temat indywidualnych konsekwencji tego procesu dla ucznia, prezentując swoje stanowisko wobec analizowanego problemu.

V. Nieoczywistości geografii Polski

Uczeń:

- 1) wyjaśnia, dlaczego Polska, choć uważana za kraj asejsmiczny, doświadcza trzęsień ziemi;
- 2) argumentuje, dlaczego mimo dostępu do morza i rozwiniętej sieci rzecznej na wielu obszarach Polski występuje problem z dostępem do zasobów wodnych oraz proponuje rozwiązania mające na celu poprawę stanu gospodarki wodnej w Polsce – moduł klimatyczny;
- 3) korzystając z danych, wyjaśnia paradoks, że powietrze w miejscowościach uzdrowiskowych jest w okresie zimowym często bardziej zanieczyszczone niż w innych miejscowościach w kraju – moduł klimatyczny;
- 4) na podstawie analizy danych i dostępnych źródeł porównuje rzeczywisty stan rolnictwa i sytuacji rolników w Polsce z własnym wyobrażeniem na ten temat;
- 5) wyszukuje i charakteryzuje przykłady miast przemysłowych, które przeszły proces restrukturyzacji i stały się centrami prężnie rozwijających się usług;
- 6) identyfikuje czynniki, z powodu których Polska z kraju emigracyjnego staje się krajem imigracyjnym oraz wyjaśnia wpływ tego zjawiska na społeczeństwo i gospodarkę – moduł finansowy;
- 7) podczas dyskusji formułuje argumenty przekonujące osoby sceptycznie nastawione do turystyki krajowej o tym, że Polska jest krajem o wysokiej atrakcyjności turystycznej.

Fakultatywne efekty uczenia się

Uczeń:

- 8) wyjaśnia, dlaczego sprowadzamy z zagranicy towary rolne i przemysłowe, chociaż są one produkowane w Polsce, a równocześnie kupowane u nas przez inne kraje – moduł finansowy;

- 9) formułuje argumenty podważające przekonanie, że ochrona środowiska powstrzymuje rozwój społeczno-gospodarczy – moduł klimatyczny.

VI. Morze Bałtyckie i gospodarka morska Polski

Uczeń:

- 1) wyjaśnia konsekwencje przyrodnicze i gospodarcze śródlądowego położenia Morza Bałtyckiego;
- 2) identyfikuje źródła zanieczyszczenia Morza Bałtyckiego, uzasadnia potrzebę współpracy państw nadbałtyckich w celu redukcji skutków tych zanieczyszczeń i racjonalnego gospodarowania jego zasobami;
- 3) omawia gospodarcze wykorzystanie Morza Bałtyckiego i walorów jego wybrzeża oraz wyjaśnia, w jaki sposób dostęp do morza wpływa na bezpieczeństwo Polski – moduł finansowy;
- 4) wyjaśnia znaczenie transportu morskiego dla gospodarki Polski – moduł finansowy.

Fakultatywne efekty uczenia się

Uczeń:

- 5) charakteryzuje walory turystyczne polskiego wybrzeża Morza Bałtyckiego;
- 6) omawia problem zanieczyszczenia polskich plaż i wód przybrzeżnych.

VII. Geozagrożenia i globalne zmiany środowiskowe

Uczeń:

- 1) korzystając z map, aplikacji GIS i innych źródeł informacji geograficznych, wskazuje potencjalne obszary geozagrożeń hydrometeorologicznych oraz geologicznych w Polsce i na świecie – moduł klimatyczny;
- 2) wyjaśnia przyczyny zmiany klimatu oraz ocenia jej skutki w skali lokalnej i globalnej – moduł klimatyczny;
- 3) wyjaśnia przyczyny wybranych geozagrożeń oraz proponuje sposoby mitygowania i adaptowania się społeczeństwa do życia w obliczu zmiany klimatu i klęsk żywiołowych – moduł klimatyczny;
- 4) ocenia wpływ wzrastającej częstotliwości i wydłużania się okresów suszy i upałów na zasoby wodne, bioróżnorodność oraz gospodarkę w regionie śródziemnomorskim – moduł klimatyczny;

- 5) dyskutuje na temat globalnych zmian środowiskowych, w tym zwłaszcza pustynnienia, deforestacji, zaniku pokrywy lodowej, podnoszenia się poziomu oceanów w wybranych regionach świata na środowisko geograficzne, przewidując konsekwencje przyrodnicze, społeczne i gospodarcze tych zjawisk – moduł klimatyczny;
- 6) identyfikuje i ocenia ryzyko występowania wybranych geozagrożeń w miejscu zamieszkania lub planowanej podróży i potrafi wykorzystać wiedzę geograficzną w tym zakresie do podejmowania działań w sytuacji kryzysowej – moduł klimatyczny.

Fakultatywne efekty uczenia się

Uczeń:

- 7) omawia wpływ wzrostu częstotliwości ekstremalnych opadów, zmiany pokrywy śnieżnej i zaniku lodowców na poziom i jakość wody w rzekach Europy, żeglugę śródlądową oraz produkcję energii wodnej – moduł klimatyczny;
- 8) wyjaśnia, w jaki sposób georóżnorodność wpływa na zachowanie lub wzrost bioróżnorodności – moduł klimatyczny.

VIII. Problemy demograficzne, społeczne i geopolityczne na świecie

Uczeń:

- 1) wyjaśnia przyczyny i skutki nierównomiernego rozmieszczenia ludności na świecie oraz podaje przykłady regionów o dużym przeludnieniu i wyludniających się;
- 2) omawia przyczyny i skutki migracji ze szczególnym uwzględnieniem migracji ekonomicznych, politycznych i klimatycznych – moduł klimatyczny;
- 3) analizuje problemy i wyzwania związane z rozwojem miast i charakteryzuje warunki życia ludności w różnych dzielnicach największych metropolii świata;
- 4) omawia nierówności w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego państw świata i proponuje rozwiązania wspierające społeczeństwa krajów o niższym poziomie rozwoju w przeciwdziałaniu problemom społecznym, w tym niedożywieniu, chorobom i trudnemu dostępowi do edukacji – moduł finansowy;
- 5) wyjaśnia, w jaki sposób dostęp do usług wpływa na jakość życia mieszkańców miast oraz dyskutuje, dlaczego istotne jest dostosowanie przestrzeni miejskiej do potrzeb różnych grup społecznych;

- 6) wskazuje na mapie świata kraje toczące spory terytorialne oraz identyfikuje czynniki decydujące o przyczynach konfliktów zbrojnych – moduł klimatyczny;
- 7) wyszukuje przykłady różnych przekazów medialnych dotyczących aktualnych konfliktów na świecie i argumentuje, jak wpływają one na sposób ich postrzegania przez odbiorców – moduł medialny;
- 8) dyskutuje nad rolą Organizacji Narodów Zjednoczonych i NATO w zapobieganiu i rozwiązywaniu konfliktów zbrojnych na świecie.

Fakultatywne efekty uczenia się

Uczeń:

- 9) analizuje współczesny konflikt zbrojny w Ukrainie, wskazując cele polityczne Rosji i reakcję międzynarodowej społeczności, w tym krajów NATO i Unii Europejskiej;
- 10) dyskutuje na temat wpływu interesów wielkich mocarstw na utrzymywanie się konfliktu izraelsko-arabskiego oraz jego konsekwencji dla bezpieczeństwa światowego, zwracając uwagę na działania podejmowane w celu jego rozwiązania lub ograniczenia.

IX. Blaski i cienie turystyki na świecie

Uczeń:

- 1) omawia czynniki wpływające na rozwój turystyki w wybranych regionach świata, charakteryzuje cele podejmowania podróży turystycznych oraz określa własne preferencje dotyczące miejsc wypoczynku i sposobów podróżowania;
- 2) analizuje dane dotyczące wielkości i struktury ruchu turystycznego oraz infrastruktury turystycznej w miejscach cieszących się największym zainteresowaniem turystów na świecie i wyjaśnia, co decyduje o ich popularności;
- 3) wyjaśnia na przykładach ze świata, w jaki sposób turystyka wpływa na lokalny i regionalny rozwój społeczno-gospodarczy oraz dlaczego może stanowić zagrożenie dla środowiska geograficznego i miejscowych społeczności;
- 4) dyskutuje nad korzyściami i kosztami wynikającymi z masowego ruchu turystycznego, uwzględniając zasady zrównoważonej turystyki i odnosząc się do możliwości ich stosowania podczas podróży – moduł klimatyczny;

- 5) dyskutuje nad tym, dlaczego część ludzi preferuje turystykę typu 3S (*sun – sea – sand*), a część wybiera turystykę typu 3E (*entertainment – excitement – education*).

Fakultatywne efekty uczenia się

Uczeń:

- 6) na podstawie danych statystycznych weryfikuje hipotezę o wpływie infrastruktury turystycznej na korzyści ekonomiczne oraz ocenia gospodarcze, społeczno-kulturowe i krajobrazowe skutki wybranych inwestycji – moduł finansowy;
- 7) opisuje atrakcyjność turystyczną dowolnego kraju, uwzględniając jego walory przyrodnicze i pozaprzyrodnicze, ze szczególnym uwzględnieniem obiektów UNESCO.

Wymagania w zakresie doświadczeń edukacyjnych

Uczeń w cyklu kształcenia geografii, samodzielnie lub w grupie, realizuje trzy z poniższych doświadczeń edukacyjnych.

- 1) Uczeń przeprowadza badanie potrzeb wybranej grupy społecznej w zakresie poprawy jakości jej życia oraz proponuje działania odpowiadające na te potrzeby i możliwe do zrealizowania np. w ramach budżetu obywatelskiego swojej miejscowości.
- 2) Uczeń sprawdza pochodzenie wybranych produktów żywnościowych oraz proponuje rozwiązania zmierzające do obniżenia obciążenia środowiska geograficznego ich produkcją i transportem.
- 3) Uczeń przeprowadza analizę wpływu produkcji energii w regionie zamieszkania na środowisko geograficzne, uwzględniając wykorzystywane lokalnie źródła energii.
- 4) Uczeń przygotowuje i przeprowadza szkolną kampanię informacyjną dotyczącą wybranego geozagrożenia.
- 5) Uczeń przygotowuje i przeprowadza w terenie wywiad z lokalnym przedsiębiorcą lub rolnikiem na temat działalności gospodarczej lub rolniczej w okolicy miejsca zamieszkania lub szkoły, prezentuje wyniki swoich badań na forum klasy w formie ustalonej z nauczycielem, wskazując związek tej działalności z warunkami geograficznymi.
- 6) Uczeń planuje wycieczkę w najbliższej okolicy lub regionie, uwzględniając w niej miejsca związane z dziedzictwem kulturowym, w miarę możliwości przeprowadza ją.

- 7) Uczeń planuje i przeprowadza działania edukacyjne związane z wybranym zagadnieniem demograficznym lub społecznym w swoim otoczeniu.
- 8) Uczeń na podstawie analizy dostępnych danych meteorologicznych prezentuje w dowolnej formie wpływ globalnej zmiany klimatu na środowisko geograficzne własnego regionu.
- 9) Uczeń, z wykorzystaniem różnych aplikacji, przygotowuje plan podróży międzykontynentalnej, w której uwzględni odwiedzenie co najmniej jednego obiektu z listy światowego dziedzictwa kulturowego i dziedzictwa naturalnego UNESCO.

Warunki realizacji przedmiotu, w tym szczególnie istotne zasady nauczania

Istotą edukacji geograficznej w szkole podstawowej jest poznanie przez ucznia zróżnicowania środowiska przyrodniczego, społeczno-gospodarczego i kulturowego Polski oraz świata, prowadzące do rozumienia procesów i zjawisk w nich zachodzących, a także wyjaśniania ich przyczyn i skutków. Geografia powinna sprzyjać dostrzeganiu istniejących powiązań i zależności w różnych skalach przestrzennych. Takie relacyjne ujęcie pomaga w rozwijaniu myślenia przyczynowo-skutkowego i odkrywaniu współzależności, a tym samym rozwija umiejętności myślenia geograficznego – całościowego i syntetyzującego. W ten sposób geografia przyczynia się do przygotowania świadomych obywateli, gotowych do podejmowania działań wynikających z wyzwań o charakterze lokalnym, regionalnym i globalnym. Z uwagi na główne założenia lekcje geografii mają ogniskować się na kształtowaniu myślenia geograficznego, charakteryzującego się wnikliwym analizowaniem danych, wartościowaniem oraz wyciąganiem wniosków prowadzącym do formułowania prognoz i ocen.

W świetle przyjętych założeń efekty uczenia się zestawiono w dziewięciu działach. Zarówno sekwencja działów, jak i kolejność efektów uczenia się w każdym z nich mają przemyślaną kolejność, wynikającą z kryteriów filozoficznych, psychologicznych i dydaktycznych, stawianych doborowi i układowi treści. Kolejność realizacji działów zależy od decyzji nauczyciela, z wyjątkiem działu Moja mała ojczyzna – zagospodarowanie przestrzeni i działalność człowieka, od którego należy rozpocząć edukację geograficzną w szkole podstawowej.

Dobór i układ efektów uczenia się w podstawie programowej geografii w szkole podstawowej ma charakter problemowo-kompleksowy. Sprzyja on całościowemu poznaniu bieżących, ważkich problemów współczesnego świata, pod względem przyrodniczym, społeczno-demograficznym, ekonomicznym i kulturowym, co skutkuje postawą zaangażowania się uczniów w działania we własnym regionie i kraju. Kluczowym warunkiem dla optymalnego wykorzystania potencjału dydaktycznego układu problemowo-kompleksowego w edukacji geograficznej w szkole podstawowej jest, aby na każdej lekcji nauczyciel dążył do:

- 1) prezentowania faktów i uogólnień w ujęciu przyczynowo-skutkowym, relacyjnym i przestrzennym;
- 2) akcentowania procesów i zjawisk dostrzegalnych i aktualnie występujących;
- 3) egemplifikowania wybranych problemów przykładami budzącymi powszechne zainteresowanie społeczne w skali lokalnej, regionalnej i globalnej;
- 4) aktualizowania prezentowanej wiedzy, tj. poszukiwania i wykorzystania w pracy na lekcji najnowszych danych statystycznych, zebranych z wiarygodnych źródeł, oraz zwracanie uczniom uwagi na sposób ich pozyskiwania.

Bardzo ważne jest autorskie podejście nauczycieli do realizacji celów edukacji geograficznej, wyrażające się nie tylko w doborze metod, form i środków do realizacji zajęć, ale i treści kształcenia. Dlatego w każdym dziale zaproponowano po dwa efekty fakultatywne. Nauczyciel każdorazowo wybiera jeden z nich, kierując się predyspozycjami, zainteresowaniami, potrzebami edukacyjnymi zespołu klasowego oraz warunkami lokalnego środowiska geograficznego, w którym funkcjonuje szkoła.

Charakter i zakres efektów uczenia się determinuje konieczność indywidualnego i twórczego podejścia przez nauczyciela do doboru treści oraz korzystania ze zróżnicowanych metod i form pracy. Zaleca się przede wszystkim stosowanie różnych dyskusji, debat, projektów edukacyjnych, gier dydaktycznych, metody problemowej, metody *design thinking* i *storytellingu*, które tworzą dogodne warunki do rozwijania u uczniów krytycznego myślenia i kreatywnego rozwiązywania problemów. Do przeprowadzenia zajęć warto wykorzystywać strategię kształcenia wyprzedzającego. Często praktykowaną formą organizacji zajęć powinna

być praca w grupach. Sprzyja ona rozwijaniu kompetencji społecznych, zwłaszcza współpracy, dbania o innych, komunikacji, zapewnia uczniom poczucie sprawczości.

Niezbędnymi środkami dydaktycznymi na lekcjach geografii są atlasy, mapy ogólnogeograficzne i tematyczne w formie papierowej lub cyfrowej, zdjęcia lotnicze i satelitarne, rysunki, fotografie, wykresy, diagramy, dane statystyczne i tekstowe materiały źródłowe. Są one podstawowymi źródłami wiarygodnej i rzetelnej informacji geograficznej oraz wytworami pracy geografów wykorzystywanymi przez ludzi zarówno w codziennym życiu, jak i w gospodarowaniu przestrzenią.

Do zrealizowania efektów uczenia się konieczne jest umożliwienie przeprowadzenia części zajęć geograficznych w pracowni komputerowej. W nauczaniu geografii do pozyskiwania, przetwarzania, wizualizacji i analizy danych istotne jest bowiem stosowanie technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz geograficznych systemów informacyjnych (GIS).

Ze względu na specyfikę geografii konieczna jest realizacja części efektów uczenia się w terenie, zwłaszcza w najbliższym otoczeniu szkoły. Zajęcia powinny być poprzedzone przypomnieniem tych umiejętności, które uczniowie zdobyli w trakcie edukacji przyrodniczej. Obserwacje i badania terenowe są obligatoryjne. Do przeprowadzenia lekcji w terenie, za zgodą nauczyciela, wskazane jest korzystanie z odpowiednich aplikacji na urządzenia mobilne. Ponadto nauczyciele geografii, planując zajęcia terenowe, powinni korzystać z zasobów i oferty różnych instytucji edukacyjnych i kulturalnych, np. muzeów, parków krajobrazowych i narodowych, uczelni wyższych, lokalnych punktów informacji turystycznej i urzędów statystycznych. Dodatkowo, z uwagi na interdyscyplinarny charakter geografii, w trakcie wyjść oraz wycieczek szkolnych warto akcentować zagadnienia dotyczące środowiska geograficznego.

Osiągnięcie celów ogólnych geografii wymaga zrealizowania doświadczeń edukacyjnych.

Dlatego też zaproponowano pulę dziewięciu doświadczeń, z których nauczyciel, w porozumieniu z uczniami, wybiera i realizuje przynajmniej trzy, uzależniając ich wybór od potrzeb uczniów i specyfiki szkoły. Udział uczniów w podejmowaniu decyzji dotyczącej wyboru doświadczenia edukacyjnego kreuje warunki do doskonalenia przez uczniów umiejętności wyrażania własnych poglądów i ich argumentowania.